

UNIFORMELE SERVICIULUI SANITAR AL ARMATEI ROMANE 1830 – 1895

Adrian-Silvan Ionescu

Deoarece până acum cercetările uniformologice s-au ocupat în primul rând de ținutele trupelor permanente și a celor teritoriale, amintind doar în treacăt și în subsidiar pe cele ale necombatanților, un studiu dedicat exclusiv serviciului sanitar ni se pare util, cu atât mai mult cu cât o sinteză dezvoltată pe o perioadă îndelungată poate oferi, prin comparație, o frescă a evoluției acestor uniforme ce și-au păstrat totdeauna individualitatea în contextul general al Armatei Române.

Departa de a fi apreciat la justa valoare și a i se acorda importanța cuvenită pentru buna funcționare a celorlalte arme, serviciul sanitar al armatei a fost mult timp ținut într-o stare de umilitoare dependență față de trupele și ofițerii combatanți. Într-un fel era firesc atâta vreme cât nici în țară nu existau suficienți medici civili, atât de necesari pentru vindecarea populației și combaterea frecventelor epidemii. De obicei aceștia deserveau și unitățile militare și, învera, cei militari spitalele civile. Este știut cum dr. Constantin Caracș (1773 – 1828), arhiatrosul Bucureștilor (medic primar și inspector sanitar) – fondatorul spitalului Filantropia și autorul primei monografii sanitare de la noi, “Topografia Țării Românești” – pe lângă că era medicul curant al ultimilor domnitori fanarioți și ai curții acestora (inclusiv al arnăuților care le formau garda, fiind, în fond și ei tot ostași), împărțindu-și activitatea între spital și palat, la nevoie dădea asistență și soldaților străini veniți cu trupele de ocupație în diverse perioade și cantonați în capitala Valahiei. În 1808 îl tratează pe generalul conte Alexandre de Langeron care-l decorează. Dacă ar fi trăit până la reînființarea armatei naționale în 1830, desigur că i s-ar fi oferit un post de medic militar superior sau, păstrându-și statutul și portul, ar fi deservit totuși unitățile nou create.

Spre a se deosebi de medicii civili care purtau haine identice pacienților pe care-i tratau, medicii militari au primit o uniformă specifică încă de la constituirea lor în cadre active ale armatei. Fără a fi considerați totalmente ostași ci, mai degrabă niște auxiliari (**absolut necesari**) ai armatei – ceea ce într-un fel și erau – totuși li s-au acordat și lor acele veșminte distinctive care îi desemnau ca un serviciu aparte și creau acel “spirit de corp” pe care se baza atât de mult structura militară a secolului al XIX-lea. Uniformele lor au fost concepute în concordanță cu modele care au stăpânit în anumite epoci costumul militar românesc, acestea fiind pendinte și ele de apetențele culturale și politice sau de influențele ori impozițiile unor mari puteri vecine. Astfel, odată cu înființarea miliției pământene în 1830, în

conformitate cu preceptele Regulamentului Organic, uniforme militare românești erau inspirate de tăietura rusească. La început nimeni nu se gândise la acreditarea unor medici pe lângă proaspetele regimente de infanterie și cavalerie. Abia mai târziu, peste vreo doi ani, apar referiri la portul felcerilor și al medicilor, ceea ce îndrituiește aserțiunea că în intervalul respectiv se observase necesitatea lor și fuseseră și aceștia atașați trupelor.

Primele uniforme sunt identice aceloră purtate de restul trupelor (unde nu exista încă vreo deosebire esențială între infanterie și cavalerie în ceea ce privește ținuta ci numai armamentul); mondir de postav civit (bleumarin) lung până la genunchi, închis cu un rând de 9 nasturi, cu guler înalt și manșete evazate, paspoalate în nuanța specifică fiecărei țări (galben pentru Valahia și roșu pentru Moldova), pantaloni de aceeași culoare și cu paspoalul caracteristic dar, în loc de ceacou cum aveau ceilalți, lor li se dăduse șapcă pentru toate ținutele. Deși poziția medicilor era echivalentă cu cea a ofițerilor, totuși ei nu aveau dreptul să poarte nici epolet și nici broderii dreptunghiulare la guler și manșete, ci doar un galon de fir pentru ștabdoctori (medici de regiment). Felcerii aveau un galon mai subțire la guler și manșete, iar pe cap purtau boneta de cazarmă a trupelor care semăna cu o șapcă fără cozoroc, formată dintr-o calotă rotundă și o bandă de postav distinctiv, cam ca o beretă.

În 1836 este propusă în Valahia o nouă uniformă pentru ștabdoctori compusă din "tunică scurtă" (frac) și pantaloni civili cu lampas galben și "șleapă cu palmas negru" (bicorn cu penaj); uniforma pentru oberdoctori (medici de batalion) era identică, doar că bicornul nu avea penaj, iar pantalonii nu aveau lampas, ci doar paspoal¹. Pentru Moldova abia mult mai târziu avem știință de anumite modificări ce se fac în uniforma "ramului medical al miliției". În conformitate cu Înalta Poruncă de zi nr. 13/30 octombrie 1846 ea era compusă din frac civil cu paspoale roșii și 9 nasturi de metal alb, pantaloni ser (gri) și bicorn negru. Întâiul doctor (inspectorul general) avea sub paspoalul de la guler și manșete un galon argintiu și broderii dreptunghiulare, duble, din același fir, de model suedez. Avea epolet pe un singur umăr, pe cel drept, împletit din fir argintiu, de la care coborau eghileți din același material. Și gansa de la bicorn, care ținea cocarda bicoloră, roșie-albastră, era tot argintie, iar la pantaloni avea dublu lampas roșu despărțit de un paspoal. Celelalte "cinuri medicinale" aveau aceeași uniformă doar că doctorul al doilea (și el tot ofițer superior) nu avea lampas, ci doar vipușcă (paspoal) și nici galon la guler și manșete; ofițerilor inferiori le lipseau eghileții, aveau o singură broderie dreptunghiulară pe guler, manșeta simplă, dar purtau în plus o leduncă ce le străbătea diagonal pieptul, de la umărul stâng spre șoldul drept, ce susținea o gibernă (geantă mică, de dimensiunea cartușierei din dotarea trupelor călări) de

¹ Gabriel Barbu, *File dintr-o istorie necunoscută. Din istoria serviciului sanitar al oștirii în Țara Românească*, București, 1969, p. 306; Horia Vladimir Șerbănescu, *Uniformele și echipamentul miliției pământene a Țării Românești, 1830 – 1843*, în "Studii și Materiale de Muzeografie și Istorie Militară", nr. 13/ 1980.

piele neagră ce conținea instrumente și materiale de prim ajutor. Toți purtau spade. Subofițerii felceri purtau mondirul obișnuit al infanteriei însă fără contraepoleți dar, spre distincție, aveau la guler și manșete un galon de fir argintiu; bicornul avea gansa de lână albă. În ranița, ținută în spate, aveau instrumente pentru operații grele, amputări, etc; o sabie scurtă, lată și puțin încovoiată, cu mâner și gardă masive turnate din bronz și cu teacă de piele ("șpagă") era prinsă în bandulieră peste umăr. Feloerii veterinari aveau însă uniformă ca a ofițerilor inferiori, fără epolet și broderie, însă cu galon la guler și manșete și sabie de cavalerie². În anul următor se fac anumite modificări și în uniforma medicală a Valahiei. Înalta Poruncă de zi nr. 35/13 iunie 1847 preciza că inspectorul șef al spitalelor va purta mondir civit lung, cu 9 nasturi imprimați cu inițiala domnească; la guler și manșete va avea un galon lat de fir și o broderie cu fluturi; pantalon civit cu lampas galben și bicorn cu penaj alb. Stabdoctorii au mondir scurt (pentru că în acel an se scurtase cu vreo două palme deasupra genunchiului la toate armele), cu același galon, dar fără broderii și nasturii cu numărul regimentului; pantaloni cu vipușcă galbenă, bicorn cu penaj negru. Oberdoctorii au aceeași uniformă, însă fără galon și bicornul fără penaj. Toți au pintoni și șpagă cu temleac (dragon)³.

Următoarele adăugiri sau ameliorări apar peste aproape 10 ani de la ultimele decrete uniformologice ce vizau corpul medical. În plin Război al Crimeii, când țara ieșise de sub tutela rusească și eând era firesc să dispară și contaminarea modelelor militare ale acesteia, un curent înnoitor plana peste întreaga armată, începând cu schimbarea regulamentelor și instrucției – ce se făcuse până atunci după metode și în limba rusă – și terminând cu veșmântul. Prin Înaltă Poruncă de zi nr. 5/11 februarie 1855, medicii militari moldoveni primesc dreptul de a purta epoleți ca toate celelalte trupe, cu placa de postav civit, colacul, franjurile și ține-epoleții de fir argintiu; distincția gradelor se face prin steluțele plasate pe ei⁴. În preajma Unirii Principatelor, când speranțele de sprijin și afinitățile politice se îndreptau spre Franța, era normal și pentru portul militar să împrumute ceva din repertoriul atât de bogat în acest domeniu al mării noastre prietene. Astfel, la 11 decembrie 1858, prin Înalt Ordin de zi nr. 14, este adoptată ulanca (haină scurtă, îmblănită, destinată folosinței trupelor călări în vreme de iarnă ca mai comodă decât lungă manta) și i se permitea și Șef Doctorului oastei să o poarte după modelul celei a lăncierilor, adică de nuanță civită, căptușită cu pluș roșu vizibil la guler și manșete, cu ține-epoleți pe umeri și galon lat de fir la mâneci, spre a

² Horia Vladimir Șerbănescu, *Uniformele și echipamentul miliției pământene a Moldovei, 1830 – 1848*, în "Studii și Materiale de Muzeografie și Istorie Militară", nr. 16/ 1983.

³ Horia Vladimir Șerbănescu, *Uniformele și echipamentul miliției pământene a Țării Românești, 1843 – 1859*, în "Studii și Materiale de Muzeografie și Istorie Militară", nr. 14 – 15/ 1981 – 1982.

⁴ Horia Vladimir Șerbănescu, *Uniformele și echipamentul miliției pământene a Moldovei, 1848 – 1859*, în "Studii și Materiale de Muzeografie și Istorie Militară", nr. 17 – 18/ 1981 – 1982.

desemna rangul⁵. Aceasta demonstrează că medicii fuseseră deja acceptați cu drepturi egale în rândul celorlalți ofițeri superiori.

Înnourile Unirii

Unirea a însemnat un reviriment pentru întreaga armată română, în care un rol important i s-a acordat și serviciului sanitar. Admirabila lui dotare și sistematica lui reorganizare modernă s-a datorat doctorului Carol Davila. Francez venit în Valahia la 1853 ca proaspăt absolvent de medicină la oferta domnitorului de atunci, Barbu Știrbei – el însuși un luminat și unul dintre bunii administratori ai țării, plin de bune inițiative în fondarea de noi instituții – Davila era unul dintre acei tineri înflăcărați care se dedică cu trup și suflet unei țel, unei idei. Însuși aspectul său fizic – statură mijlocie cu talie elegantă, subțire, cu o frunte înaltă și abundent păr roșu, ușor ondulat, chip delicat, dar bărbătesc, încadrat de favoriți bogați și dominat de o privire albastră, penetrantă, trăsături regulate, nas drept și subțire, gură mică, buze înguste, bărbie puternică, frumos desenată, un adevărat profil de sculptură grecească de bun canon antic – denota energie, forță, hotărâre, ambiție, încredere neștirnută în sine și mândrie pentru vastele sale cunoștințe în toate domeniile științei și culturii, inițiativă, încăpățănare, abnegație, un spirit pătrunzător, năvalnic, nestăpânit, mereu neliniștit și preocupat de o idee pe care și-o dorește dusă la îndeplinire cu orice preț. Abia de la sosirea sa în țară se poate vorbi de un sistem medical riguros, conceput metodic, pe baze științifice, după descoperiri de ultimă oră în sfera instrumentarului, medicației, diagnosticării și practicii. E drept că și până la el existaseră medici, și nu dintre cei mai de ignorați. Mulți erau venetici atrași aici de speranța înavușirii și știind că puteau practica fără ca cineva să le ceară vreo diplomă – pe care unii nici măcar nu o aveau, fiind mai mult vraci decât medici, precum celebrul dr. Drache din București, care dădea consultații indiferent de loc (pe stradă, în piață, la birt) și de onorariu (primind și în natură) și prescria tratamente empirice bazate mai mult pe autosugestie, decât pe farmacopee consacrată. Doctori în toată regula erau foarte puțini și atât de solicitați, încât nu puteau face față tuturor cererilor; cei autohtoni aproape nu existau – o excepție o făcuse deja amintitul dr. Caracșan cu studii la Viena – prevalând medicii greci, nemți, evrei, polonezi, cehi sau de alte nații.

În urma călătoriei prin Principatele Dunărene având ca obiectiv găsirea de soluții de ameliorare a stării spitalelor, închisorilor și a instituțiilor educaționale, cavalerul Appert își publică observațiile într-un volum în care are cuvinte de laudă pentru serviciile sanitare ale Valahiei și Moldovei. Ajuns la Galați este condus de dr. Cihak la spitalul militar unde constată: “La o garnizoană de 500 de oameni nu erau la spital decât 18 bolnavi dintre care numai 2 cu boli venerice. Rar se găsește o situație sanitară atât de satisfăcătoare a trupelor. Sălile spitalului sunt aerisite,

⁵ *Ibidem*; “Monitorul oficial al Moldovii”, no. 18/ 20 Decembrie 1858.

paturile curate, lenjeria albă, alimentele, pâinea și medicamentele de calitate excelentă”⁶. La Iași are posibilitatea să vadă că existau chiar două spitale, unul propriu-zis și unul provizoriu, conținând împreună 224 de paturi și o farmacie proprie. Persoalul era format dintr-un medic șef, un medic de batalion, un chirurg de batalion și un farmacist. Spitalul cel mare era plasat într-o zonă plăcută, plină de verdeață. În el se aflau 172 de paturi și era destinat bolnavilor internați, în vreme ce în celălalt se tratau bolnavii externi și sifiliticii (care, în acea vreme, reprezentau proporția cea mai mare, în raport cu ceilalți suferinzi și marea problemă a medicinei autohtone).

În București este primit în audiență de domnitorul Barbu Știrbei care îi vorbește de dorința sa de a îmbunătăți situația penitenciarelor și caselor de sănătate și-și exprimă speranța că sfaturile filantropicului său oaspete îl vor ajuta să o facă. Ca însoțitori îi sunt dați colonelul Voinescu și Petrache Poenaru care îi prezintă spitalul unde găsește o exemplară curățenie și câțiva soldați care învățau să ia sânge și să facă pansamente pentru a deveni infirmieri.

Cu nici un an înainte, în 1850, James Henry Skeene observa în memoriile sale intitulate **“Ținuturile de graniță dintre creștini și turci** neglijența și proasta dotare a spitalelor rusești în comparație cu cele turcești aflate la acea dată în București, în urma evenimentelor revoluționare de la 1848. El pune această stare pe seama indiferenței ofițerilor și a marii prăpăstii care despărțea cinurile de sus de cele de jos în armata țaristă, ca și de profiturile uriașe pe care le trăgeau polcovnicii și medicii de regiment, ca o adevărată sinecură, pe seama spitalelor din subordine, a hranei și a medicamentelor neacordate oamenilor: “Cel mai bun spital pe care l-am văzut la București, era cel al armatei de ocupație turcești. Întrecea în curățenie și aerisire tot ceea ce văzusem până acum de acest fel; și era atât de bine ordonat în toate privințele, încât după știința mea sunt puțini medici militari din serviciul Majestății Sale (britanice, regina Victoria, n.n.) care nu ar putea trage învățăminte din studierea aranjamentului sau.(...) Am văzut de asemenea cazarma unui regiment rusesc, dar aceasta s-a întâmplat când mă așteptam mai puțin pentru că eu credeam că vizitez Universitatea valahă. De fapt, Colegiul Sf. Sava, biblioteca, muzeul și toate celelalte, fuseseră transformate într-un loc de concentrare pentru o parte din nepoftita armată de ocupație, în loc să continue a fi templul învățaturii; iar studenții și profesorii lăsaseră locul sclavilor soldați ai țarului. Nu am văzut niciodată așa un bârlog al murdăriei; un miros dezgustător de lumânări de seu topite, folosite ca sos pentru pâinea neagră, acră, în lipsa mult iubitei lor unturi de pește; fân umed era împrăștiat în jur pentru ca pe el să doarmă acești războinici cu aspect mizerabil, îndobitociți și pe jumătate flămânzi. Nu e de mirare că mortalitatea între ei este atât de mare. Ofițerii ruși nu locuiesc în cazărmi ci ocupă cele mai bune case din București.(...) Fiecare colonel face speculă de așa mare anvergură cu hrana și îmbrăcămintea regimentului său încât înaintarea sa la gradul

⁶ Le Chevalier Appert, *Voyage dans les Principautés Danubiennes*, Mayence, 1854, p. 27.

de general maior este privită ca o adevărată nenorocire; iar fiecare medic are profituri frumoase din provizia de medicamente a corpului său. Foametea, frigul și boala devin astfel aliații fiecărei puteri aflată în război cu Rusia pentru că nici o altă armată din lume nu suferă privațiuni așa de mari ca bietele ființe care luptă pentru țară”⁷.

Toate aceste carențe ale armatelor străine doctorul Davila le cunoștea atât din lecturi, cât și pe viu, făcând comparație între serviciul sanitar al trupelor rusești, austriece și turcești ce ocupaseră iar țara, între 1853-1856, în vremea Războiului Crimeii, și a tras concluziile de rigoare pentru dezvoltarea și aprovizionarea celui românesc. Măsurile luate de el acum aveau o bătaie foarte lungă și efectul lor avea să se vadă mult mai târziu, în prima confruntare armată a României în 1877. Înfăptuirile sale au mers progresiv, destul de încet (fiindcă de multe ori avea de înfruntat obtuzitatea, reaua voință sau conservatorismul colegilor invidioși sau a guvernanților), dar sigur: în 1855 el înființează Școala de mică chirurgie, transformată anul următor în Școala de Chirurgie. Tot atunci pune bazele și învățământului farmaceutic. În 1857 cele două se contopesc în Școala de Medicină și Farmacie ale cărei diplome sunt echivalente și validate atât în Franța, cât și în Italia tot datorită eforturilor și relațiilor sale. Peste 12 ani, în 1869 instituția avea să devină Facultatea de Medicină. Anul 1857 a fost bogat în realizări pentru Davila, căci tot atunci fondează și învățământul veterinar. După Unire, domnitorul Alexandru Ioan I, sesizând în el un entuziast și un clarvăzător plin de inițiativă, îl ridică la rangul de Inspector general al Serviciului Sanitar al Armatei, cu grad de general de brigadă – funcție pe care o va deține până la moarte. În această poziție dr. Davila ia cele mai judicioase măsuri pentru bunul mers al sectorului de care răspundea.

Imediat după marele eveniment de la 24 Ianuarie sunt modificate vechile titluri purtate de medicii militari. Astfel, prin Înalt Ordin de zi nr. 6/ 20 februarie 1859, ștabdoctorii vor fi numiți medici de regiment clasa I și II, iar oberdoctorii vor deveni medici de batalion clasa I și II⁸. Peste câteva luni, prin Înalt Ordin de zi nr. 84/ 13 noiembrie 1859 se revine cu un amendament la ordinul anterior în sensul că sunt precizate gradele cărora le este asimilat fiecare medic în funcție de clasă: medic de batalion cl. II este asimilat gradului de sublocotenent; medic de batalion cl. I celui de locotenent; medic de regiment cl. II reprezenta pe căpitan, iar cl. I pe maior, în vreme ce medicul de brigadă echivala unui locotenent colonel și de divizie unui colonel⁹.

⁷ [James Henry Skeene], *The Frontier Lands of the Christian and the Turk; Comprising Travels in the Regions of the Lower Danube in 1850 and 1851 by a British Resident of Twenty Years in the East*, London, 1853, vol. I, p. 340, 343 – 344, 348.

⁸ “Monitorul Oficial al Țării Românești”, no. 18/ 26 Februarie 1859.

⁹ “Monitorul Oficial al Moldovii”, no. 43/ 23 Noiembrie 1859 și “Monitorul Oficial al Țării Românești”, no. 146/ 4 Decembrie 1859.

Se dă și o nouă uniformă prin Înalt Ordin de zi pe toată Oastea nr. 184/20 decembrie 1859, de a cărei tăietură și ornamentație dr. Davila nu numai că nu era străin, dar contribuisese chiar personal la compunerea ei în calitatea sa de președinte al comisiei de uniformitate, constituită atunci la Focșani, în vederea omogenizării și similitudinii de ținută ale celor două armate ale Valahiei și Moldovei. Dar, acest ordin, prin textul său echivoc, nu dă nici un indiciu în privința componenței uniforme: “Văzând raportul ministrului Nostu Secretar de Stat la Departamentul Trebilor Militare cu no.3584 prin care Ni se alătură 3 broșuri din cele imprimate de Comisia Uniformității însă, infanteria de linie, corpurile de Stat Major și Ofițerii Sanitari, care găsindu-se în conformitate cu bazele aprobate prin rezoluția dată la raportul Comisiunii cu no. 17 din anul coerent. Am ordonat și ordonăm: Art.1. În viitoriu Infanteria de linie, Corpurile de Stat Major și Ofițerii Sanitar **vor purta uniforma întocmai după descripția acestor reglemente**(subl. n.)(...)”¹⁰. Prin nepublicarea altor amănunte legate de ea în Monitorul Oficial – singura sursă de informare în acea epocă, fiindcă Monitorul Oastei avea să apară abia anul următor – cercetătorul s-ar fi găsit handicapat în sintetizarea acestui subiect din cauza rarității acestei broșuri – intitulată “Descrierea uniformei corpului ofițerilor Sanitari Ostășești ai armatei Principatelor Unite ale României “ – pe care însă a aflat-o numai la Muzeul Militar Național. Într-o bine venită postfață, dr. Davila explică necesitatea diferențierii uniforme medicilor de cea a ofițerilor combatanți și în același timp importanța adoptării sale: “Officierii sanitari ai armatei trebuie să formeze unu corpu distinctu științificu, avându ierarhia sa separată dar asimilată cu aceea a officieriloru de frontu. Mediculu militaru nu trebuie să pörte epolete, care este semnul autorității, însă să aibă unu semnu distinctiv ostășescu, care lovește spiritulu soldatului și care pörta cu dânsulu respectulu la care are dreptulu. Asemenea elu trebuie să aibă No. galóneloru ce aduce aminte asimilația, și dreptulu d’a fi salutat de toți inferiorii, afară de acesta **uniforma loru trebuie să aibă modestia unui corpu științificu** (subl.n.). Autoritatea residă în epoletu, comanda decurge dintr’însulu și se manifestă cu sabia în mână; medicii purtându epolete ar semăna că usurpezu acestu dreptu: ce s’ar dice de unu officeru de frontu ce ar voi să se amestece în funcțiunile noastre medicale?(...) Mediculu dar are ierarhia sa științifică, elu comandă în spitale și ambulanțe, dîndu ordine absolute numai subalterniloru săi în ierarhia medicală și neputându primi asemenea ordine absolute, în ceea ce se atinge de serviciulu său, de cîtu de la superiorii săi din această ierarhie. Afară de aceasta medicii trebuie să fie supuși legilor și disciplinei militare, respectului reciproc de la subalternu la superioru și tot de odată ei trebuie să se bucure de privilegiile și inamovibilitatea officeriloru armatei ca unii ce împarta cu dinșii viața în timpu de pace și în timpu de resbelu”¹¹. Chiar dacă nu ar fi fost semnat cu inițialele “Dr. D.”, tot am fi recunoscut în acest text stilul rafinat,

¹⁰ *Idem*, no. 121/ 3 Martie 1860 și *idem*, no. 13/ 18 Ianuarie 1860.

¹¹ *Descrierea Uniformei corpului Oficerilor Sanitari Ostășești ai armatei Principatelor – Unite ale României*, Imprimeria lui Adolf Ulrich, București, 1859, p. 15 – 16.

compunerea succintă și explicită, ca și spiritul scânteietor, plin de umor, atât de specific lui Davila.

Trecând la descrierea uniformei: în mare ținută se purta tunică civită cu paspoale galbene, închisă cu un rând de 9 nasturi stampați cu însemnele medicinei – șarpele încolăcit pe mânerul unei oglinzi, totul înconjurat de ramuri de stejar și de laur. Gulerul și manșetele sunt de culoarea fondului, iar contraepoleții de catifea “cârmăzie”(carmin) pentru medici și verde pentru farmaciști, toate brodate cu fir de aur în funcție de grad: medicul de batalion cl. III la manșete nu are nimic, la guler, de-o parte și de alta, un șarpe încolăcit pe o ramură de pălămidă, iar pe umeri șarpele cu oglindă; medicul de batalion cl. II are dublat ornamentul de la guler, iar la contraepolet are în plus o baghetă de fir pe margine, în vreme ce acela de cl. I are bagheta dublată. Medicii de regiment cl. II cu tot gulerul străbătut de o broderie cu șarpe și frunze de pălămidă și cu baghetă cu fluturi pe margine, care se repetă și la manșete; pe contraepolet, la șarpele cu oglindă se adaugă și o ramură de pălămidă împletită între ele; la cei de cl. I, același ornament la care se dublează bagheta. Medicul de brigadă (sau medic principal cl. II) are pe guler 2 broderii paralele cu șerpii împlețiți cu pălămidă; la manșete numai una dintre ele, pe contraepolet, șarpele cu oglindă e înlocuit de șarpele cu frunze de pălămidă, ca la manșete, și marginea cu baghetă lată și fluturi. Medicul de divizie (sau Supra Medic, sau medic principal, cl. I) are broderii identice, doar că baghetele de pe margini sunt mai ample, iar la manșete se dublează șarpele cu pălămidă. Inspectorul general (deci chiar dr. Davila) are aceleași broderii, care însă sunt plasate și la buzunarele din spate ale tunicii, baghetele și fluturii de pe margini sunt, încă, mai ample. Pantalonii sunt civili cu paspoal galben pentru medicii inferiori, în vreme ce medicii superiori vor avea lampasuri de aceeași culoare. Bicornul are pentru toate gradele penaj bicolor, roșu, sus și albastru, jos, doar inspectorul general va avea pe marginea lui un galon de mătase neagră și pene albe de struț. Leduncă de lac pentru ofiterii inferiori și de fir pentru cei superiori, cu giberna de piele neagră, cu semnul medicilor pe capac, din alamă; farmaciștii nu au gibernă. În mică ținută se poartă surtuc (vechia redingotă la două rânduri, numită acum “capotă”), fără broderii la guler sau manșete și numai cu contraepoleții aferenți gradului. Pantalonii sunt gri, cu aceleași paspoale sau lampasuri. Chipiul de model general, cu bandă civită pentru farmaciști și de catifea neagră pentru medici, va avea distincția gradelor specificată prin trese de fir plasate în jurul turbanului, după cum urmează: 1 pentru medicii de batalion cl. III și II, 2 pentru medicii de batalion cl. I, 3 pentru medicii de regiment cl. II, 4 pentru cei de cl. I, 5 pentru medic principal cl. II și 6 pentru medic principal cl. I și inspector general, care, însă are în plus și banda cu un rând de broderii ca pe guler. Ledunca în mică ținută și în cea de campanie este acoperită cu o husă de marochin roșu ce se închide pe mijloc cu bumbi de alamă. Centiremul port-sabie este cel general al armatei numai că pe paftale apare stanțat însemnul medicinei. Sunt înarmați cu spada dreaptă a necombatanților. Medicii adjutanți domnești vor avea aceeași

uniformă, doar că paspoalele vor fi albe, lampasul la pantaloni, roșu, iar pe contraepolet vor purta inițiala domnească.

Între timp li se acordaseră medicilor atât chipiu de postav civit, cu banda de catifea neagră (deja amintit mai sus), având în față, în loc de cocardă, însemnele specialității – caduceul lui Esculap cu șarpele (Înalt Ordin de zi nr.9/20 februarie 1859)¹², cât și capela de cazarmă, după modelul general, de postav civit, cu paspoale și ciucure roșu în față (de lână pentru trupă și de fir pentru ofițeri, care aveau pe marginea clapelor și galonul indicator de grad), sub care era brodat același semn, la care se mai adăuga o ramură de dafin (Ordin de zi nr. 60/29 martie 1859)¹³. El se purtau în mică ținută și respectiv, ținută de cazarmă. Le era permis doctorilor să umble și civili cu singura condiție ca, intrând în cazarmă sau spital, să-și pună chipiul (Înalt Ordin de zi nr. 74/ 30 octombrie 1859)¹⁴ – trebuie să fi fost insolită apariția acestora îmbrăcați în frac sau redingotă neagră, cu plastron alb și guler scrobit strâns în legătură de gât și, în loc de ținutru, cu chipiu militar!!! La 1863 culoarea chipiului avea să se schimbe în roșie (la fel ca și pantalonii) pentru medicii serviciului sanitar central și șefii de servicii în spitale (Înalt Ordin de zi nr. 866/8 octombrie 1863)¹⁵, pentru ca anul următor să fie exclus bicornul, în locul lui rămânând chipiul cu pampon bisferic albastru ca singur acoperământ de cap pentru toate ținutele; în mare ținută era decorat cu un penaj albastru pentru toate gradele în afara inspectorului general care îl avea bicolor, alb sus și albastru jos. Se menținea însemnul medicinei din bronz în față, însă atunci când este acoperit cu mușama au, ca toate celelalte trupe, cocardă de metal tricoloră (Înalt Ordin de zi nr. 564/ 12 mai 1864)¹⁶.

Cum reorganizarea armatei era o problemă de prim ordin a acelei perioade, erau reglementate aproape toate aspectele vieții ostășești, ajungându-se chiar și la ordine, rizibile din perspectiva timpului, care impuneau anumite tunsori și un anumit port al bărbilor și mustăților în funcție de armă. Nu-i era permis oricui să se poarte cu barbete, barbișon, barbă întreagă sau complet ras, dacă nu i se indicase de la minister. În consecință, prin acel amuzant Raport la Domn nr. 1806/ 25 mai 1860¹⁷, corpul medical avea dreptul la “favorite” însă îi era interzisă “imperiala” (mic cioc de barbă ascuțită după moda lansată de împăratul Napoleon III, de unde a și primit un apelativ atât de nobil).

¹² “Monitorul Oficial al Țării Românești”, no. 18/ 26 Februarie 1859.

¹³ “Monitorul Ōstei”, no. 15/ 3 Mai 1860.

¹⁴ “Monitorul Oficial al Țării Românești”, no 141/ 23 Noiembrie 1859; “Monitorul Oficial al Moldovei”, no. 26/ 2 Noiembrie 1859.

¹⁵ “Monitorul Ōstei”, no. 34/ 12 Octombrie 1863.

¹⁶ *Idem*, no. 564/ 12 Mai 1864.

¹⁷ *Idem*, no. 19/ 30 Mai 1860.

Este legiferată și o uniformă pentru veterinarari (Înalt Ordin de zi nr. 65/22 aprilie 1860, Ordin pe toată Oastea nr. 79/2 mai 1860)¹⁸: bicorn cu penaj negru, tunică scurtă, ca la artilerie, de postav civit, la două rânduri de 7 nasturi stampați cu un cap de cal, paspoalată cu galben, pe umeri cu contraepoleți de culoarea fondului brodați cu frunze de jaleș (salvie) la fel ca și gulerul – diferența dintre veterinarul de cl. I (locotenent) și cel de cl. II (sublocotenent) se făcea printr-o broderie cu fluturi pe care o avea cel dintâi pe margine; ledunca era de piele de lac negru, iar pe capacul gibernei era un cap de cal din alamă; tot capete de cal aveau și pe paftalele centironului. Pantalonii erau ser cu paspoale galbene; cei de călărie erau întăriți cu piele de la genunchi în jos (după tipul ‘basanilor’ franțuzești) cum aveau toate trupele călări. În mică ținută aveau un chipiu de model general, civit cu bandă neagră și cu paspoale roșii pentru seb-veterinari și de fir pentru veterinarari. Mantaua era gri închis, cu capă, ca la artilerie. Nu aveau în dotare spada medicilor, ci sabia de cavalerie.

Tot în acel an se dă și o uniformă a elevilor școlii de medicină militară formată din ceacou cu galon de lână galbenă sus și pampon bisferic (galben sus, roșu jos) având drept însemn acvila țării și o cocardă tricoloră, prinsă cu o gansă de lână galbenă; tunică civit, pantaloni ser, toate cu paspoale galbene; pe umeri aveau epoleți roșii cu franjuri. În mică ținută se poartă chipiu civit cu semnul medicinei în față; același semn e stampat și pe paftaua centurii de piele neagră. Observându-se necesitatea existenței infirmierilor militari, cu aceeași ocazie se instituie și o companie de infirmieri, formată din recruți inteligenți sau din soldați tineri ai diverselor arme, care aveau să fie cazarmați la spitalul militar și, pe lângă serviciul frontului, erau învățați să facă bandaje, să folosească aparatele medicale și să îndeplinească funcțiile unui infirmier. Ei purtau o uniformă proprie, compusă din tunică de model și culoare comună tuturor trupelor, pe ai cărei nasturi însă aveau stampată o stea; pe umeri epoleți de lână garance, cu franjuri; ceacoul era ca al infanteriei (civit, cu galon de lână roșie sus și bandă de piele de lac jos), doar că în față, sub cocardă, în locul numărului regimentului, aveau o stea de alamă în 5 colțuri; pamponul bisferic era roșu pentru trupă și bicolor pentru subofițeri (sus roșu, jos albastru). Erau armați cu muscheton și sabie – baionetă. Ofițerii aveau uniformă identică doar că pe marginea gulerului aveau brodată o baghetă de fir de aur și la colțuri câte o stea. Sub-chirurgii nu aveau tunică, lor acordându-li-se numai capotă paspoalată cu galben, cu contraepoleți de catifea roșie, brodați ca ai medicilor de batalion cl. II, însă fără frunze; nu aveau nici ceacou, ci doar chipiu, tot ca al medicilor de batalion. Asistenții farmaciști au aceeași uniformă, diferind însă culoarea benzii chipiului și a epoleților, care era caracteristică specialității lor, adică verde¹⁹.

¹⁸ *Idem*, no. 15/ 3 Mai 1860; *Descrierea uniformei lăncierilor și veterinarilor din Principatele Unite*, Imprimeria lui Adolf Ulrich, București, 1860.

¹⁹ *Descrierea uniformei Școalelor Militare, a Școlei de Medicină și a companiei de infirmieri din Principatele Unite*, Imprimeria lui Adolf Ulrich, București, 1860.

Toate aceste uniforme rămân neschimbate până la finele domniei lui Alexandru Ioan I, cât și următorii doi ani după aceea.

Gvardia civică și uniformele de tranziție

Un element nou în spectacolul uniformologic al străzilor orașelor noastre de atunci îl constituia colorata apariție a gardiștilor – cetățeni onorabili deveniți peste noapte militari și comportându-se cu marțialitatea de rigoare ce, nu de puține ori, nu-i prindea și le dădea un aer ridicol. Și Garda Orășenească sau Gvardia civică, proaspăt înființată (după o primă încercare la 1848) și cu uniformă proprie, la 1866, avea în componența ei medici. Aceștia erau asimilați gradelor ofițerești, după cum urmează: medicul de legiune corespundea comandantului de batalion (maior), iar medicul de batalion comandantului de companie (căpitan sau locotenent), având plasate semnele distinctive pe mânecă, sub formă de trese cu fir de aur, împletite în ghirlandă sau pe panglica de lac a pălăriei. Penajul pălăriei diferea de cel roșu al trupei și ofițerilor inferiori, fiind albastru. Tunica era la fel ca a celorlalți, o redingotă de postav civit cu paspoale galbene, închisă la un rând de 7 nasturi bombă (adică emisferici și fără vreun însemn pe ei), doar că pe umeri aveau contraepoleții de catifea civită, specifici medicilor, cu broderiile aferente în forma caduceului lui Esculap. Pantalonii erau gri și cravata roșie, legată sub gulerul răsfânt, la fel ca la ceilalți. Iedunca de fir și giberna completau echipamentul. Erau înarmați cu spada dreaptă a necombatanților²⁰. Această ținută unică va dura până în 1873, când gvardia civică se militarizează totalmente, trece din subordinea Ministerului de Interne în cea a Ministerului de Război, și i se acordă uniformă după modelul general al armatei, decretat în acel an, fapt ce se va repercuta și asupra medicilor afiliați ei.

Pentru că în 1868 se fac mari modificări în ținutele armatei regulate, având drept idee diriguitoare o simplificare a lor și o mai mare unitate cromatică, și cele ale medicilor intră în acest proces. Toate tunicile se scurtaseră, nu mai aveau lungimea redingotelor, ci acopereau doar soldurile; cu excepția trupelor călări care aveau căciuli, a vânătorilor pedestri care aveau pălării, a jandarmilor și pompierilor care aveau căști sau a flotilei care avea bicornuri și șepci, toate celelalte arme poartă chipie; pantalonii sunt invariabili ser (exceptând geniul și statul major). Prin același Înalt Decret nr. 1188/ 22 iulie din 1868²¹ care forma noua broșură de uniformitate, medicii aveau tunica de model general cu guler galben, fără broderii și manșete rotunde, tot galbene. Paralel, deasupra lor, se prindeau tresele și

²⁰ Adrian – Silvan Ionescu, *Uniformele gvardiei civice în România de la 1866 – 1872.*, în "Revista Muzeelor și Monumentelor – Muze", no. 3/ 1989; Arhiva Ministerului de Interne, Divizia Comunală, partea IV, dosar 253/ 1866, fila 37; "Monitorul, Jurnal Oficial al României", no. 171/ vineri 5/17 august 1866.

²¹ "Monitorul Ōstei", no. 27/ 5 August 1868.

galoanele de grad, din fir de aur; contraepoleții de culoarea tunicii, cu aceleași broderii, indiferent de grad, ce foloseau modelul acordat medicilor de batalion cl. II din perioada anterioară. Pantalonii gri cu paspoal galben. Chipiul va avea banda tot galbenă și un pampon cu sfera de sus galbenă și cea de jos roșie, pentru medicii de la corpurile de trupă, și penaj bicolor, galben sus și albastru jos, pentru toți ceilalți. Farmaciștii și veterinarii vor avea uniforme identice, doar că cei din urmă vor avea nasturi și fireturi albe, păstrând contraepoleții cu broderia din trecut. Singur Inspectorul general al serviciului sanitar mai purta bicorn cu pene negre de struț pe margine, la fel ca generalii, iar la guler și manșete avea un galon lat de fir.

Uniforma aceasta nu durează prea mult căci, peste 3 ani se propune și se aprobă o alta, prin Înalt Decret nr. 99/21 iunie 1871²², care va rămâne neschimbată și peste alți 2 ani, când se dă o nouă broșură de uniformitate (Înalt Decret nr. 1212/9 iunie 1873)²³. Atât pentru medici, cât și pentru veterinari și farmaciști, ea era compusă din chipiu garance, cu bandă de catifea neagră, albastră și, respectiv, verde, cu pampon cu globul de sus galben și cel de jos albastru. Tunica are paspoale roșii, guler și manșete de catifea neagră, albastră sau verde (după specialitate). Manșetele sunt acum în colț, ca la restul trupelor și deasupra lor ele sunt plasate trese și galoane indicatoare de grad în mică ținută; în mare ținută, ofițerii superiori vor avea broderii la guler și manșete, după modelul celor date în 1859, iar cei inferiori doar pe guler. Contraepoleții se păstrează în forma veche. Pantalonii pentru ofițerii inferiori sunt ser, pentru toate ținutele, cu paspoal roșu, în vreme ce superiorii vor avea lampasuri garane și la cei ser și la cei civiliți de mare ținută. Inspectorul general va avea, în mare ținută, broderii ample pe banda chipiului, la contraepoleți, guler și manșete. Ledunca și centironul sunt de fir; se păstrează spada dreaptă, cu garda rabatabilă, a necombatantilor.

Soldații din compania sanitară au chipiu civil cu banda de aceeași culoare, paspoale roșii; tunica cu guler și manșete civite, paspoalate cu roșu și contraepoleți roșii cu o cruce albă pe ei.

Crucea roșie pe brasarde și ambulanțe

Până la izbucnirea conflictului oriental din 1877 se mai aduc anumite amendamente fondului deja existent. În 1875 se schimbă culoarea pamponului, în funcție de penajul care se purta în mare ținută și fiind un corespondent al acestuia: infirmierii companiei sanitare vor avea ambele sfere roșii garance; medicii vor avea sfera de sus garance și cea de jos albastră; farmaciștii verde și galben, iar veterinarii albastru și garance. (Înalt Decret nr. 1584/21 septembrie 1875)²⁴. Tot în

²² *Idem*, no. 4/ Iunie 1871.

²³ *Idem*, no. 20/ 14 Iulie 1873.

²⁴ *Idem*, no. 30/ 15 Octombrie 1875.

acel an li se dă tuturor să poarte în ținuta de campanie o geantă de piele neagră, pentru ofițerii inferiori, și roșie pentru cei superiori, ea înlocuind ledunca și giberna, care rămân doar pentru mare ținută; aceasta conținea cele necesare intervențiilor de primă necesitate (Înalt Decret nr. 1678/ 13 octombrie 1875)²⁵; pe capac avea un scut de piele albă cu o cruce roșie în mijloc ce va fi de piele, pentru ofițerii inferiori, și de smalt, pentru cei superiori (Înalt Decret nr. 659/ 19 aprilie 1876)²⁶.

În 1876 se desființează pentru toată armata tunicile speciale de mare ținută, care se purtau numai la parade și în conformitate cu anumite ordine speciale, urmând ca epoleții să fie aplicați la cele de mică ținută, care aveau gradele specificate pe manșetă, scoțându-se trefele de pe umeri (Înalt Decret nr. 37/ 9 ianuarie 1876; Înalt Decret nr. 1421/ 24 iulie 1876)²⁷. În această decizie erau incluși și ofițerii serviciului sanitar care, până atunci, nu purtasera în mică ținută sau în ținuta zilei, trefele comode și ușoare de care beneficiau celelalte trupe. În sfârșit, date fiind rigorile campaniei care era pe punctul să înceapă, se acordă tuturor trupelor (inclusiv sanitarilor) coafe de pânză albă cu cefar, cu care să-și acopere chipiurile în timpul verii, spre a fi apărați de soare; ofițerii primeau chiar chipiuri integral albe (Înalt Decret nr. 1077/ mai 1877)²⁸. Astfel echipate aveau să plece armatele române peste Dunăre. Multe imagini de epocă ne prezintă pe combatanți cu cefarele albe fluturându-le pe spate, având un aspect de soldați francezi din Corps d'Afrique, care și inițiaseră aceste coafe, foarte eficiente pentru zonele ecuatoriale cu călduri toride. Pentru medici și sanitari aceste coafe aveau o cruce roșie în față.

În amintirile sale, dr. Gheorghe Sabin, participant și el la război, consemnează plecarea spre front, în ziua de 25 mai 1877, a voluntarilor sanitari – toți studenți în medicină – din curtea Spitalului Militar din București. Doar câțiva aveau uniforme complete, ceilalți erau în haine civile peste care se încrucișau curelele genții cu ustensile și medicamente, pe stânga, și bidonul de apă în dreapta; pe mână brasarda cu cruce roșie, care se repeta și pe coafa albă a chipiului ce-l aveau toți pe cap – singurul element de uniformă distribuit în mod egal tuturor și care-i desemna ca voluntari înrolați în armată²⁹. Imaginea, lipsită de eroism și de grandoare, cum poate s-ar fi dorit, a fost immortalizată de un fotograf și publicată în presa ilustrată a vremii. Om de cultură, generalul doctor Davila se preocupa nu numai de dotarea la zi a spitalelor și de buna pregătire a cadrelor aferente, ci și de publicitatea atât de necesară pentru mica țară (care-l adoptase și căreia i se dedicase cu trup și suflet), ce era destul de puțin cunoscută în străinătate. Astfel, în timpul

²⁵ *Idem*, no. 31/ 27 Octobre 1875.

²⁶ *Idem*, no. 12/ 30 Aprilie 1876.

²⁷ *Idem*, no. 1/ 20 Ianuarie 1876; no. 22/ 31 Iulie 1876.

²⁸ *Idem*, no. 11/ 22 Mai 1877.

²⁹ Dr Gheorghe Sabin, *Amintiri din Războiul Independenței*, Minerva, București, 1914, p. 18.

campaniei, el încurajează artiștii români să însoțească trupele în calitate de observatori și corespondenți de război, și chiar el trimitea materiale la reviste străine. În "L'Illustration", no. 1795/ 21 Juillet 1877, se dau detaliate informații despre societatea română de Cruce Roșie și despre dotarea ambulanțelor, fiind publicate și câteva ilustrații: imaginea despre care deja am amintit mai sus, cu plecarea voluntarilor, aici intitulată "Depart pour Kalafat de l'ambulance Roumaine de la Croix Rouge", ca și desenul unei brancarde Percy (aflată în dotarea armatei noastre) și al unei ambulante, prezentându-se felul de așezare al răniților³⁰. (Multe dintre gravuri erau preluate și de gazetele noastre, la un anumit interval de timp, după ce erau primite clișeele din străinătate; de aceea vom întâlni aceleași desene și în "Resboiul" sau "Dorobanțul" peste câteva luni după apariția lor în "L'Illustration" sau "Illustrierte Zeitung" – pozele mai sus amintite sunt reproduse în "Resboiul" din 5 septembrie și, respectiv, 21 decembrie 1877). Aceste corespondențe nu erau străine de mâna lui Davila pentru că, patru numere înainte, sub imaginile exploziei monitorului turcesc Lufti-Djelil (bombardat de artileria rusească pe canalul Măcin) și a singurului supraviețuitor al acestuia, marinarul Omer, internat cu arsuri grave în spitalul din Brăila, este menționat că gravurile publicate acolo au fost făcute "D'apres les croquis et les photographies adressées à L'Illustration par M. Davila, inspecteur général du service sanitaire de l'armée Roumaine"³¹. Nu știm cui îi aparține crochiul, dar poza fusese făcută de fotograful bucureștean Franz Duschek, ce se alăturase trupelor rusești și lucrase acolo cantități impresionante de fotografii, nu numai cu marii duci, țarul, statul major și generalii, ci și cu soldați simpli, figuri pitorești, manutanțe, fanfare, peisaje de sate bulgărești, orașe cucerite, câmpul de luptă, etc. Pentru activitatea sa a fost felicitat chiar de țar, care i-a dăruit un prețios inel cu briliante³². Pozele sale au folosit ca sursă de inspirație, atât pentru plasticienii din țară (precum Th. Aman, care nu putuse însoți trupele și în a cărui colecție s-au găsit câteva dintre acele poze după care artistul făcuse schițe în tuș), cât și pentru gravorii și desenatorii revistelor ilustrate străine, găsind astfel de imagini, ce porneau de la fotografii de el, în "The Illustrated London News", "La Ilustracion Española y Americana", sau deja menționatul "L'Illustration".

O altă imagine, cu un aer amuzant de această dată, o datorăm lui Auguste Lançon, trimisul special al revistei "L'Illustration"; ea reprezintă un grup de bărbieri-chirurghi ce fuseseră "rechiziționați" pentru a servi ca sanitari la ambulanță și care erau trecuți în revistă de generalul dr. Davila; aveau figuri speriate și haine

³⁰ "L'Illustration", no. 1795/ 21 Juillet 1877, p. 37 – 38.

³¹ *Idem*, no. 1791/ 23 Juin 1877, p. 400.

³² "Resboiul" no. 150/ 23 Demvrie 1877; Adrian – Silvan Ionescu, *Mărturii foto – documentare ale unui reporter al Războiului de Independență: Franz Duschek*, în "Revista Muzeelor și Monumentelor – Muzee", nr. 7/ 1988; *Idem*, *Early Portrait and Genre Photography in Romania*, în "History of Photography", vol 13, no. 4/ October – December 1989.

pestrițe, dar toți purtau înfipte în pălărie, sau cusute pe șapcă, bucăți de pânză cu crucea roșie³³. Alte ilustrații au un aer mai grav: Jose Luis Pellicer, corespondentul artistic pentru "La Ilustracion Española y Americana", preluând titulatura, folosită în alt moment de restriște, de marele său înaintaș, Goya, își numește ciclul de desene "Los horrores de la guerra de Oriente"³⁴, prezentând atmosfera, dureros de tristă, a spitalelor de campanie, în ultimele zile ale războiului, contrastând flagrant cu entuziasmul de la început, când nimeni nu știa ce-l așteaptă și ce înseamnă o conflagrație de așa proporții.

Spitalele noastre de campanie erau admirabil dotate, iar îngrijirea răniților era exemplară: "Bolnavii noștri au halate de iarnă, pături, saltele de paie; gradații au chiar și cearșafuri. Hrana este abundentă, excelentă, vin de două ori pe zi. Avem provizii și dacă pâinea lipsește, mâncăm pesmeți și din când în când câte o găină; ouă fierte în fiecare zi. Ceiul la ora 6 dimineața, o ceașcă de cafea după micul dejun"³⁵, scria dr. Davila într-o epistolă către copiii săi. El însuși, prin caracterul său vesel și glumeț, dădea curaj bolnavilor. Nu e vorba că devenise un exemplu de eroism și dezinteresare de sine de când fusese văzut mergând călare pe câmpul de luptă și cercetând răniții chiar sub focul dușmanilor³⁶. După căderea Plevnei face operații ca un simplu chirurg, tuturor răniților, indiferent de naționalitate și de poziția avută în război, turci, ruși sau români deopotrivă, cot la cot cu doctorii turci sau englezi³⁷. Însuși Osman Pașa, ce rezistase cu atâta îndârjire în redute și care se predase colonelului Mihail Cerchez, rănit fiind la picior, îi solicită lui Davila consultații (deși avea alături pe medicul său personal) cunoscându-i priceperea și faima de a fi tratat și răniți turci cu aceeași grijă ca și pe proprii săi conaționali.

De halate albe, șorțuri sau mănuși de cauciuc nici nu putea fi vorba: se opera sub cerul liber, pe o masă improvizată din niște bănci de lemn, de multe ori fără anestezie (căci se terminase eterul, cocaina sau morfina); medicul își purta uniforma sa cea de toate zilele, plină de praf și de petele altor intervenții; dacă avea timp își spăla mâinile între două operații. Pericolul infectării era destul de serios dar, cu pansări dese, la fiecare etapă a drumului spre spitalele din țară, și cu o curățenie cât mai mare a feșelor și a scamei (vata de care era atât de mare lipsă, și pe care societățile de doamne române își făceau o datorie de onoare de a o prelucra în patrie și a o trimite pe front) se putea menține o suficientă sterilitate a răni, și se putea evita septicemia. În pofida vicisitudinilor se lucra cu mult entuziasm și dăruire, dr. Davila fiind el însuși un exemplu pentru subalterni, prin forța sa de

³³ "L' Illustration", no. 1804/ 22 Septembre 1877, p. 182.

³⁴ "La Ilustracion Española y Americana", no XLVIII/ 22 de Diciembre de 1877, p. 396.

³⁵ Elena General Perticari Davila, *Din viața și corespondența lui Carol Davila*, Fundația pentru Literatură și Artă, "Regele Carol II", București, 1935, p. 388.

³⁶ Dr. Gheorhe Sabin, *op. cit.*, p. 100.

³⁷ Marin Manu Bădescu, *Călătoriile lui Carol Davila*, Editura Sport – Turism, București, 1985, p. 120.

muncă, prin veselia debordantă și glumele pe care le presăra în toate discuțiile, fapt ce ridica moralul, atât medicilor, cât și răniților³⁸. Avea în fond motive să fie așa, căci era foarte sigur pe serviciul său sanitar și pe dotarea de care beneficia, ceea ce făcea cinste tinerei armate române, cu atât mai mult, cu cât cea țaristă era departe de a o egala. Locotenent colonelul, dr. Zaharia Petrescu, unul dintre primii elevi ai lui Davila, care în timpul războiului a deținut funcția de medic șef al Corpului I Armată și apoi de medic șef al secției sanitare de la Cartierul General, într-un manuscris memorialistic al său, prelua un fragment din raportul unui medic rus, dr. Köcher, foarte laudativ la adresa organizării serviciului sanitar românesc: “În fața Plevnei se află instalate două ambulanțe; aceea a Diviziei a III-a de la Verbița și aceea a Diviziei a IV-a la Grivița. Ambulanța Cartierului General era instalată în satul Mecika, la o distanță de vreo 20 de km de Verbița și în drumul Nicopolei. Această ambulanță forma prima etapă de evacuare a răniților și bolnavilor armatei române. A doua etapă era instalată la Muselin Selo. În aceste două etape, răniții găsesc o preschimbare de pansamente și de rufe, după trebuință, și au o îndestulare alimentară. Dacă trebuința cerea, ei erau chiar operați și instalați în corturile ambulanței. Semnul caracteristic al spitalelor și ambulanțelor române era ordinea, curățenia și abundența de tot felul de materiale de pansament, de bucătărie și de vin”³⁹. Memoriile doctorului Ludovic Fialla sunt edificatoare în acest sens. El era șeful spitalului Crucii Roșii de la Turnu Măgurele, unde avea drept colaborator pe dr. Gustav Dunner, medic superior în armata suedeză și cinci medici englezi trimiși în luna octombrie 1877 de o societate caritabilă din Marea Britanie. “În mai multe rânduri, societatea care ne recomandase pe acești tineri ne-a trimis lăzi mari cu bandaje și alimente conserve. Agentul lor a trimis și o ladă cu 50 sticle de vin de Bordeaux pentru răniți.(...) Magaziile noastre conțineau în abundență comestibile: șunci, salamuri, cașcavaluri, extracte de carne Liebig, lapte condensat cu chocolată și cacao, legume, conserve, ceai, cognac, rum, zahăr, legume comprimate în table, toate în abundență (...). De la societatea engleză am primit niște lădițe foarte practice. (...) Lădițele aveau destinația de a fi puse la dispoziția vreunui medic izolat sau vreunui ofițer cu 10 – 20 răniți sau soldați spre a le putea da îngrijirile necesare în timp de douăzeci și patru de ore. Lădița avea formă pătrată de 60 de centimetri: la un punct avea o tinichea bătută cu ținte care în caz de necesitate se ridica cu un cuțit sau cu vârful tesacului. Aci se afla o cheie, cu care se putea deschide lada, unde se găsea o cutie cu chibrituri și câteva lumânări de stearină, foarte groase, câteva cutii cu lapte condensat, șase cutii mari, în fiecare câte o găină fiartă cu supă, ori carne de vacă cu legume. Cutia de tinichea se pune la foc, și încălzindu-se conținutul dispunea imediat de alimente calde; mai găseai tăblițe cu legume comprimate, o sticlă de cognac, una de rum, o bulă de ceai comprimat, o

³⁸ St. Georgescu – Sergeant, *Memorii din timpul Războiului pentru Independență 1877 – 1878*, în “Din carnetul unui veteran”, Editura Militară, București, 1956, p. 82.

³⁹ [Zaharia Petrescu], *Însemnările unui medic din Războiul pentru Independență. Jurnalul de campanie al lui Zaharia Petrescu*, Editura Medicală, București, 1977, p. 92 – 93.

cantitate suficientă de zahăr, mai multe pachete de pesmeți. Cea mai mare parte din aceste lădițe le-am trimis doctorului Davila, care le împărțea la spitalele Crucei Roșii”⁴⁰. Cu o aprovizionare atât de bună, care asigura nu numai subzistența, ci și întremnarea pacienților, era firesc pentru medicii militari sau civili care deserveau aceste spitale, fie ele temporare sau stabile, să nu aibă altă preocupare decât tratarea bolnavilor avuți în grijă.

Tot în acest context, ne facem o datorie de onoare din a scoate la lumină biografia uitată a unuia dintre pionierii serviciului veterinar din România și ai învățământului de specialitate. Este vorba de bănățeanul Constantin Fometescu, a cărui existență aventuroasă este demnă de un roman. Născut la 13 ianuarie 1838 la Oravița, își face studiile de medicină veterinară la Budapesta, obținând diploma la 9 iulie 1863, și confirmată de Universitatea Comitatului Caraș sub nr. 5401/ 1863, atunci când este angajat veterinar comital (document aflat în posesia moștenitorilor). Dar sentimentele sale naționale nu-i dau liniște și începe să facă propagandă de alipire a vechiului pământ românesc al Banatului de patria mună, ea însăși de curând unită într-un singur stat. Opiniile sale nu trec neobservate de vigilentul ochi al poliției cesaro-crăiești, care începe să-i facă mici șicane ce promiteau un lung lanț de persecuții, o carieră distrusă, fără șanse de avansare și, cine știe, poate chiar întemnițarea. Pentru a evita toate acestea fuge în Principate prin 1864 sau începutul lui 1865. Pentru că nu avea mijloace de subzistență se angajează ca potcovar la Târgu – Jiu. Dar povestea pățaniilor sale și a adevăratei ocupații se allă repede și primarul localității îl prezintă doctorului Carol Davila. Acesta, apreciind calitățile tânărului bănățean – și mai ales modul său sincer, direct, de a fi, care nu-l oprise de a practica o meserie incompatibilă cu studiile și înjositoare în ochii altora – îl angajează imediat. În “Anuarul Militar al Armatei Române pe anul 1865” îl găsim în funcția de veterinar de divizion cl. II la batalionul de pompieri, confirmat din data de 20 februarie a acelui an. Pentru că era lipsită de cadre de înaltă specializare, cum era Fometescu, în 1867, Davila îl numește director adjunct al Școlii de Medicină Veterinară din București, calitate care o deține până în preajma Războiului de Independență. Mai multe fotografii ale foștilor elevi, cu dedicații reverențioase la adresa fostului lor profesor și superior, denotă afecțiunea de care se bucura între aceștia. Pe una, reprezentând 3 proaspeți absolvenți, mândri de uniforma lor de mare ținută, citim: “D-lui Veterinar Constantin Fometescu/ Primesce acest mic gaj/ ca semn d’afecțiune./ I Serie de Veterinari Stipendiari/ 1872 Septembrie 3”. O fotografia a sa ni-l prezintă puțin înainte de a pleca în Bulgaria, în uniformă de campanie, cu chipiu cu coafă albă și brasarda cu crucea roșie pe mâneca tunicii sale de maior (în 1876 fusese ridicat la gradul de veterinar de regiment cl. I, funcționând la Regimentul 2 Artilerie, calitate în care face și campania). O notiță din ziarul “Resboiul”, din toamna anului 1878, anunță revenirea sa de pe front și adresa la care locuia: “C.I.

⁴⁰ Dr. Ludovic Fialla, *Reminiscențe de război din 1877 – 1878.*, Editura Kriterion, București, 1977, p. 169.

Fometescu, medic – veterinaru s'a întors în capitală Strada Berzi No. 94"⁴¹. O fotografie îl prezintă câțiva ani după război, purtând decorațiile obținute pe câmpul de luptă – Steaua României în grad de cavaler, primită în 1879, crucea Trezirea Dunării, medalia Apărătorii Independenței, medalia rusă a războiului 1877 – 1878 și semnul onorific pentru 18 ani de servicii. Pe spatele cartonului se află o consemnare interesantă, ca un fel de adeverință: "Se certifică că Dr. Veterinar de Reg. Cl. I Fometescu este în activitate de serviciu comptînd în Reg. II Roșiori", după care urmează ștampila Intendenței de Divizie Teritorială Militară Română cu nr. 287/ 16 iulie 1879.

În 1883 se modifică apelativele gradelor după cum urmează: veterinarul de divizion cl. II devine veterinar de escadron; veterinarul de divizion cl. I devine veterinar de regiment; cel de regiment cl. II devine de divizie, iar cel de regiment cl. I devine veterinar de corp de armată. Între 1877 – 1878 veterinarul de corp de armată Constantin Fometescu este atașat la Regimentul 3 Roșiori, pentru ca în anul următor să-l găsim la Regimentul 6 Artilerie; între 1890 – 1891 deserveste Corpul 3 Armată cu reședința la Galați; în 1892 – 1893 este la București, la Regimentul 10 Artilerie, pentru ca în 1894 se fie detașat la Comisia permanentă de remontă. În 1895 este ridicat la rangul suprem al specialității sale – Veterinar Șef (echivalent cu locotenent colonel) și devine comandantul Serviciului Veterinar al corpului 3 Armată. Din acest moment "Anuarul Armatei Române" nu mai dă nici o informație despre el, nici că ar fi în disponibilitate, nici în retragere la pensie, pierzându-i-se astfel urma din consemnările oficiale. Într-o ultimă poză executată în atelierul lui Gustav Waber din București, făcută probabil după înaintarea în grad, apare îmbrăcat în mare ținută, cu obraji rași și mustăți mari, cum era moda spre finele secolului. O notiță lapidară de pe spate informează: "Miercuri 27/ 9 august 1903 ore 11 séra lovit apoplexie. Móre 20 August". Știrea e confirmată de "Monitorul Oastei", no. 43/ 22 septembrie 1903, deși din nota de la rubrica "decese" apare o diferență de șapte zile în privința datei exacte a morții (e posibil ca aceasta să fie data când familia a înaintat ferparul la redacție): "Veterinarul locotenent colonel de rezervă Fometescu Constantin, repartizat la comandamentul corpului III de armată, a încetat din viață în ziua de 27 August 1903, în garnisóna București"⁴².

Iată cum, din fotografii vechi și sârguincioase consemnări de pe spatele lor, coroborate și cu succinte date furnizate de publicația oficială a armatei, putem reconstitui, destul de amănunțit, firul unei vieți trepidante, pusă în slujba științei și înălțării patriei, restituind astfel biografia unui personaj pe nedrept uitat.

⁴¹ "Resboiul", no. 418/ 15 Septembrie 1878, no. 422/ 15 Septembrie 1878; no. 425/ 22 Septembrie 1878.

⁴² "Monitorul Oastei", no. 43/ 22 Septembrie 1903, p. 694.

Uniformele finelui de secol

O ultimă modificare uniformologică, înainte de cumpăna veacului intervine odată cu schimbările generale ce se fac pe toată armata la 1895. Totuși, în esență, bazele de uniformitate rămân în linii mari aceleași, schimbările fiind doar de formă, prin adăugarea câtorva elemente noi. Prin Înalț Decret nr. 2968/ 6 iunie 1895⁴³, sanitarii își păstrează neschimbat portul, cu deosebirea că pe contraepoleți, acum de culoarea fondului tunicii, vor avea, lângă nasture, numărul companiei din care fac parte, urmat mai jos de o cruce, ambele din postav roșu. Capela, care înlocuiește chipiul, desființat la trupă, are forma generală a armatei, este civită cu paspoale garance, are cozoroc de postav, clape care se închid cu un nasture în față și, pusă pe cap formează două colțuri. În locul numărului regimentului au în față o cruce roșie. Toți ofițerii au acum pe gulerul de catifea, în culoarea specialității lor, ca și înainte, brodat cu fir bastonul lui Esculap cu șarpele și frunze de măsline. Pe umeri au trefle în toate ținutele. Li se acordă o tunică de vară, de pânză albă, la două rânduri, cu petlițe de culoare specifică, paspoalate cu garance. Pantalonii au, în toate ținutele și pentru toate gradele, lampasuri garance. Chipiul, tot garance, cu banda de catifea neagră, verde sau albastră, va avea pentru mica ținută un pampon cu globul de sus roșu pentru medici, verde pentru farmaciști și albastru pentru veterinari, iar cel de jos galben pentru ofițerii inferiori și bicolor – galben sus și albastru jos – pentru cei superiori. Penajul nu suferă nici o schimbare față de regulamentul din 1875. Giberna, purtată în toate ținutele, este din piele de lac negru, cu marginea de alamă și cu însemnele medicinei, din același metal, pe capac. Șabraca va fi garance, cu un galon de lână albastră pe margine, în mică ținută, și de fir pentru mare ținută. În locul numărului de corp va avea aplicată marca medicinei. Pentru campanie, la coburi va avea două cutii, îmbrăcate în piele, care conțin medicamente, pansamente, ustensile de prim ajutor, etc.

Până în 1912, când se decretează pentru toată armata ținuta de campanie cu fond gri-bleu, nu mai apare nici o modificare în uniforma medicilor militari.

**

Căliți în focul luptei pentru independență și dispunând de admirabile baze organizatorice date de generalul dr. Carol Davila – mentorul sistemului medical modern al României și al învățământului de specialitate – și de pleiada de străluciți medici pe care a creat-o, serviciul sanitar al armatei va da o bună probă a excelenței

⁴³ *Idem*, no. 30/ 22 Iulie 1895.

sale coordonări și dotări și în următoarele două conflagrații mondiale ale secolului XX, dovedindu-și imperioasa necesitate pe câmpul de luptă, alături de combatanți.

THE UNIFORMS OF THE ROMANIAN ARMY MEDICAL CORPS 1830-1895

- Summary -

This paper deals with the progress of the Romanian Army Medical Corps and its uniforms since the foundation of the national army in 1830 till mid 1890s. That long period was characterized by a variety of forms and colors according to the military fashion of the epoch and the political influences. For instance, in the first decade after the rebirth of the Romanian army, its uniforms were influenced by the Russian style. In the 1850s-1860s the French style of uniforms was mainly copied.

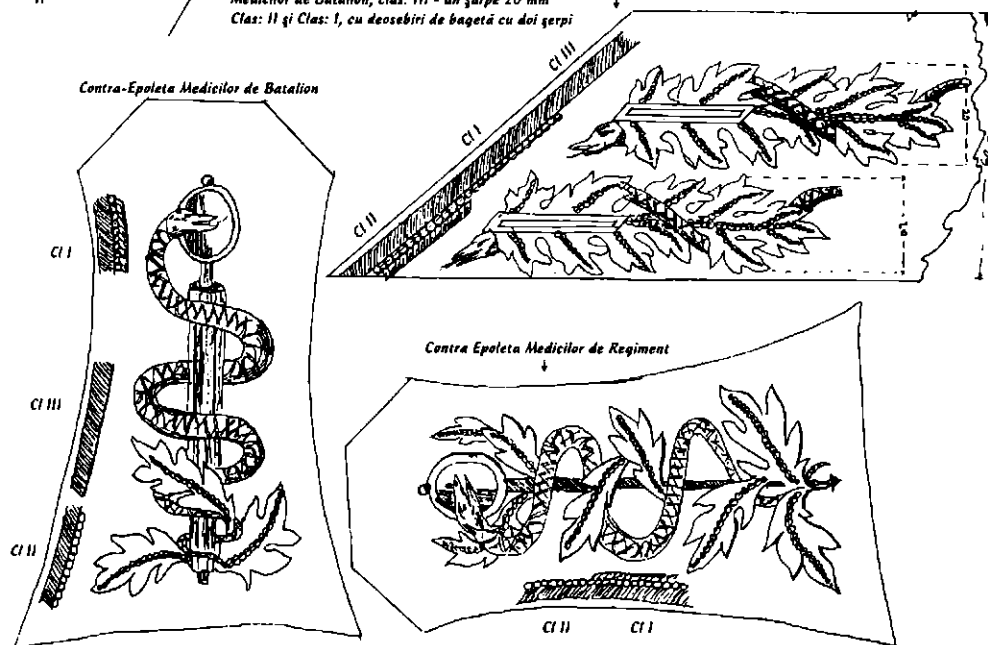
The coming of dr. Carol Davila, a French physician, as head of the Romanian Army Medical Corps was benefic for its organization. He was acquainted with the latest scientific discoveries and with the modern medical technology and endeavoured to bring them in his new country. He was the founder of the School of Surgery in 1855 and of that of Pharmacy in 1856. These two schools were united, in 1857, in one institution of high medical education.

Dr. Carol Davila also contributed to the issuing of new uniforms for the Medical Corps in late 1859 and early 1860. The dark blue frock coat had black velvet facings for physicians, green facings for chemists and blue ones for veterinary surgeons. The standing collar and cuffs of the full dress uniform were embroidered with gold bullion thread in order to designate the rank. The velvet shoulder straps were also embroidered with a serpent coiled on Aesculap's caduceus. The dark blue trousers had red pipings for junior officers and double stripes for senior officers. The cockade hat was the headgear for full dress. A simpler uniform was adopted in 1873. The tunic shortened and cuffs were pointed. The cockade hat was replaced by a red kepi adorned with plumes in full dress. For campaign dress the same kepi had a white canvas cover for summer and a black oilcloth cover for bad weather. For undress or service dress the shoulder straps were replaced by golden shoulder knots. The golden shoulder belt held a black leather pouch at the back; this pouch had the Medical Corps insignia on it (i.e. the serpent at the caduceus in a wreath of oak and salvia leaves) made of brass. The velvet shoulder straps were abolished in 1895. The golden galloons above the pointed cuffs designated the ranks.

The uniform of the physicians in the National Guard of 1866-1872 was different from that of the regular army. They had the same model of embroidered

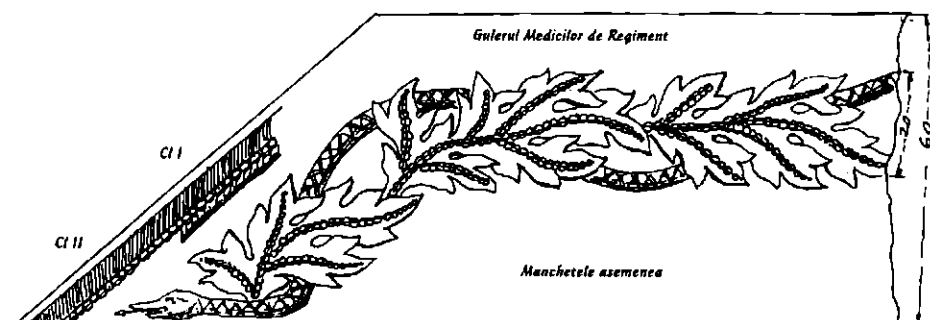
velvet shoulder straps but no other embroidery on cuffs or collar, which was, actually, turned-down. Blue feathers instead of red adorned their black hats.

During the war of 1877-1878 the uniforms and equipment of the Medical Corps proved their efficiency. The boldness and promptness of the Romanian physicians on the battlefield were much praised by allies and enemies alike.

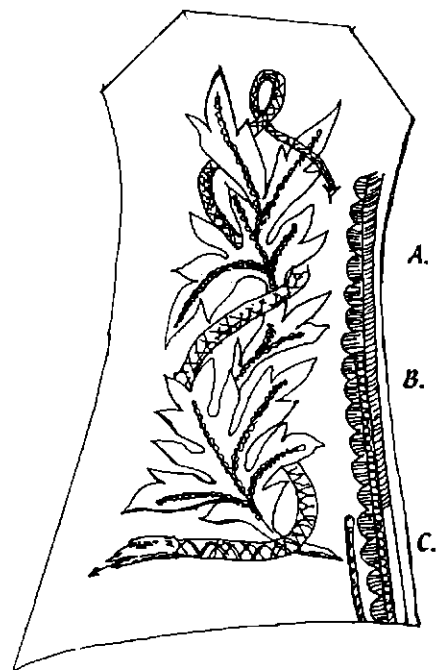
Gulerul medicilor de batalion cl. I, II și III; contraepoletul medicilor de batalion cl. I, II și III, contraepoletul medicilor de regiment cl. I și II.

Collar and shoulder straps embroidery for battalion physicians of the 1st, 2nd and 3rd classes.

Gulerul medicilor de regiment cl. I și II.

Collar embroidery for regimental physicians of the 1st and 2nd classes.

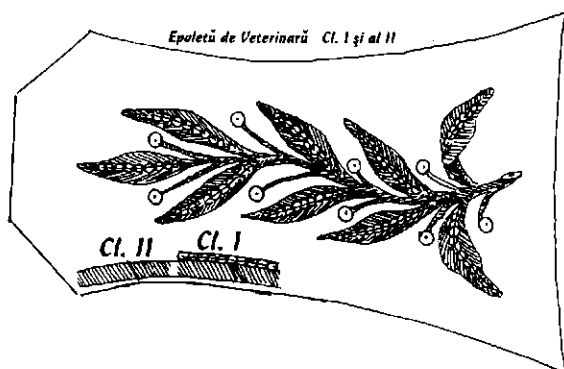
Contraepoletul medicilor de brigadă (A), supramedicilor (B) și inspectorului general (C).

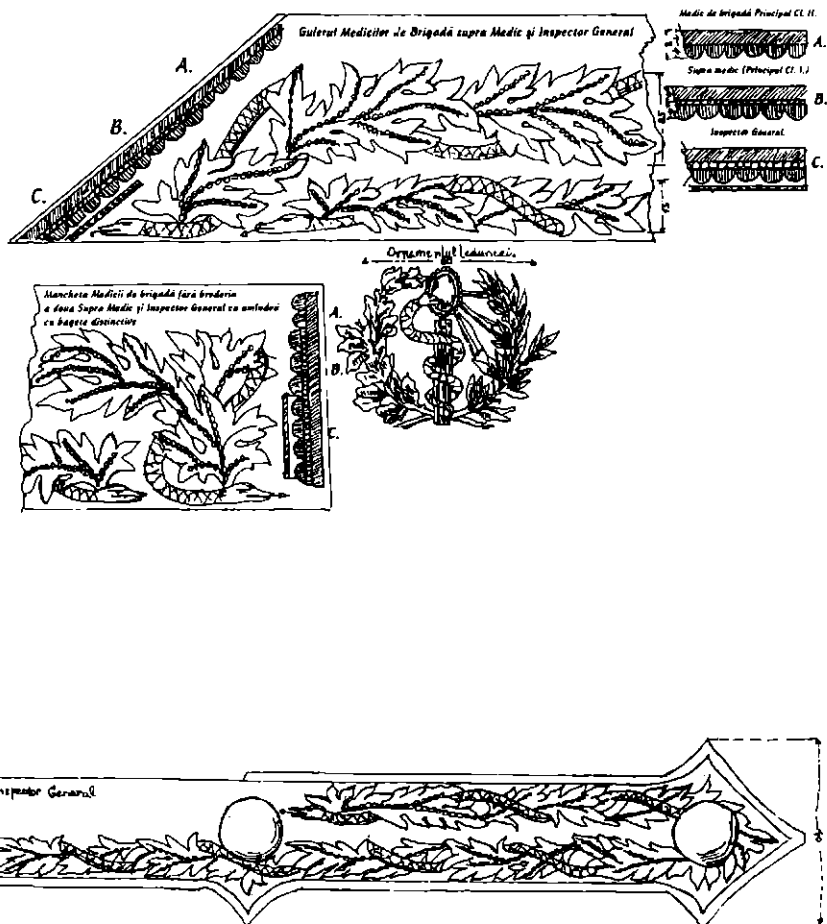
Shoulder straps embroidery for brigade physicians (A), overphysicians (B) and the General Inspector of the Medical Corps (C).

Gulerul și contraepoletul veterinarilor cl. I și II.

Collar and shoulder straps embroidery for veterinary surgeons of the 1st and 2nd classes.

Gulerul și manșeta medicilor de brigadă (A), supramedicilor (B) și a inspectorului general (C); ornament de leduncă și petlița de la spatele tunicii inspectorului general.

Collar and cuffs embroidery for brigade physicians (A), overphysicians (B) and the General Inspector of the Medical Corps (C); pockets embroidery for the General Inspector of the Medical Corps.

Dr. Carol Davila, Inspectorul General al Serviciului Sanitar al Armatei, 1864. Fotografie de Franz Duschek, București.

Dr. Carol Davila, the General Inspector of the Romanian Army Medical Corps, 1864. Photo by Franz Duschek, Bucharest.

Dr. Gustav Otremba, medic de regiment cl. II (căpitan) la 20 martie 1861. Fotografie de Nestor Heck, Iași.

Dr. Gustav Otremba, regimental physician of the 2nd class (captain), 20th of March 1861. Photo by Nestor Heck, Jassy.

Dr. Gustave Otremba, medic de regiment cl. I (maior, înaintat în acest grad la 10 august 1861). Fotografie de Julius Udvardy, Craiova.

Dr. Gustave Otremba, regimental physician of the 1st class (major) promoted 10th of August 1861. Full dress. Photo by Julius Udvardy, Craiova.

Medic de regiment cl. I (maior), mare ținută. Atelier necunoscut. Regimental physician of the 1st class (major). Full dress. Photographer unknown.

Medic de batalion cl. I (locotenent), mică ținută. Fotografie de Franz Zeitheim, Focșani. Battalion physician of the 1st class (lieutenant). Undress, Photo by Franz Zeitheim, Focșani.

Medic de batalion cl. II (sublocotenent), mică ținută. Fotografie de Berté, București. Battalion physician of the 2nd class (second lieutenant). Undress, Photo by Berté, Bucharest.

Constantin Rădulescu, farmacist de regiment cl. II (ridicat în grad la 6 septembrie 1865). Atelier necunoscut. Constantin Rădulescu, regimental chemist of the 2nd class, promoted 6th September 1865, Photographer unknown.

Elev la Școala de Medicină, 1860. Fotografie de Franz Duschek. Student at the Medical School, 1860, photo by Franz Duschek, Bucharest.

Dr. Ludovic Fialla, medic de legiune (maior) în Gvardia Civică, circa 1866. Fotografie de Franz Duschek.

Dr. Ludovic Fialla, legion physician in the National Guard (major), ca. 1866, Photo by Franz Duschek, Bucharest.

Dr. Wertheimer medic de batalion (căpitan) în Guardia Civică. Atelier necunoscut.

Dr. Wertheimer, battalion physician in the National Guard (captain), Photographer unknown.

Dr. Ch.G. Archimandrescu, medic de batalion (căpitan) în Guardia Civică, 10-8-1871. Fotografie de Julius Udvardy, Craiova.

Dr. Ch.G. Archimandrescu, battalion physician in the National Guard (captain), 10th of August 1871, Photo by Julius Udvardy, Craiova.

Dr. Al. Cazzulescu, 7 martie 1869, ținută de servici. Atelier E. Pesky, Me. Julie & C-ie, Galați.

Dr. Al. Cazzulescu, Service dress, 7th of March 1869, Photo by E. Pesky, Me. Julie & C-ie, Galatz.

Dumitru Get Persul, veterinar de divizion cl. II (sublocotenent), mică ținută. Fotografie de K.F. Zipser, București. Pe spate este scris: "D-lui Veterinar C. Fometescu, semn de sinceră afecțiune. / Dtr. Get Persul / 1870 iulie 3".

Dumitru Get Persul, division veterinary surgeon of the 2nd class (second lieutenant), Undress, Photo by K.F. Zipser, Bucharest. This picture, dated 3rd of July 1870, is dedicated to Constantin Fometescu.

Veterinari de divizion cl. I, mare ținută. Fotografie de Carol Szathmari, București. Pe spate este scris: "D-lui Veterinar Constantin Fometescu / Primesce acest mic gaj / ca semn d'afecțiune. / 1872 Xbrie 3 / Get Persul / I. Alessandrescu / N. Ioanin / 1 Serie de / Veterinari Stipendiari".

Dumitru Get Persul, I. Alessandrescu, N. Ioanin, division veterinary surgeons of the 1st class, Full dress, 3rd of December 1872, Photo by Carol Szathmari, Bucharest. This picture is dedicated to Constantin Fometescu by his students.

Medic de regiment cl. II (căpitan), mare ținută, 1873. Fotografie de Johann Deiner, Iași.
Regimental physician of the 2nd class (captain), Full dress, Photo by Johann Deiner, Jassy.

Medic de batalion cl. II, mică ținută. Fotografie de Nestor Heck, Iași.
Battalion physician of the 2nd class, Undress, Photo by Nestor Heck, Jassy.

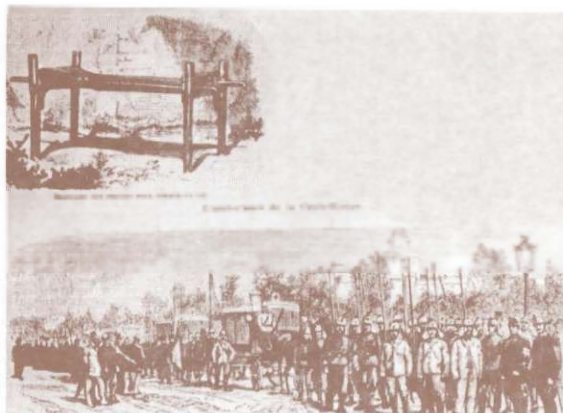

Dr. Vasile Popescu, medic de regiment cl. II în Regimentul I Infanterie, 1876. Fotografie de Franz Duschek.

Dr. Vasile Popescu, regimental physician of the 2nd class (captain), 1st Infantry Regiment, 1876, Photo by Franz Duschek, Bucharest.

Plecarea la Calafat a ambulanței române a Crucii Roșii; brancarda Percy, în "L'Illustration" no. 1795/ 21 Juillet 1877.

The Romanian Ambulance of the Red Cross leaving for Calafat; the Percy stretcher, "L'Illustration" no. 1795/ 21 Juillet 1877.

Revista bărbierilor-chirurghi români rechiziționați ca infirmieri pentru Serviciul ambulanței, în "L'Illustration" no. 1804/ 22 Sept. 1877.

The Romanian barber-surgeons' review, "L'Illustration" no. 1804/ 22 Septembre 1877.

Trăsura de ambulanță a unui regiment de roșiori în timpul Războiului de Independență 1877-1878. Fotografie de Franz Duschek.

A cavalry regiment ambulance carriage during the war of 1877; Photo by Franz Duschek.

Dr. Ludwig Russ în ținută de serviciu. Fotograf necunoscut. Pe spate scrie: "Souvenir de Plevna 22/ 11/ 77".

Dr. Ludwig Russ, Service dress, Photographer unknown. Inscribed on the back: "Souvenir de Plevna, 22/ 11/ 77, Turnu Măgurele".

Dr. Filippidi în ținuta purtată în timpul campaniei din Bulgaria. Fotografie de K.F. Zipser, Craiova. Pe spate este scris: "D-rului Istrati/ în semn de stimă și aducere aminte din campania 1877./ Mecika 877, 7/12".

Dr. Filippide, Campaign dress, Photo by K.F. Zipser, Craiova. This picture, dated 7th of December 1877, Mecika, is dedicated to dr. C.I.

Rănit și doamnă făcând serviciul de infirmieră, 1877. Fotografie de G.A. Piltz, Turnu Măgurele.

Wounded and nurse, 1877, Photo by G.A. Piltz, Turnu Măgurele.

Liberté (Bichette) Rosetti, fiica Mariei și a lui C.A. Rosetti, pansând un rănit la 1877. Atelier necunoscut.

Liberté (Bichette) Rosetti dressing a wounded soldier, 1877. Photographer unknown.

Zulnia Sturdza, sora lui Costache Negri (stânga) și o infirmieră, pansându-l pe Vasile Spiro Paul la 1877. Atelier necunoscut.

Zulnia Sturdza and a nurse dressing Vasile Spiro Paul's wound, 1877, Photographer unknown.

Ecaterina Gr. Cantacuzino, Smaranda D. Moruzi și Maria T.C. Văcărescu infirmiere la 1877. Fotografie de Franz Duschek.

Ecaterina Gr. Cantacuzino, Smaranda D. Moruzi and Maria T.C. Văcărescu as nurses, 1877, Photo by Franz Duschek, Bucharest.

Nathalie Soutzo la 1877. Fotografie de Nestor Heck, Iași. Nathalie Soutzo as nurse, 1877, Photo by Nestor Heck, Jassy.

Infirmieră în timpul Războiului de Independență, 1877-1878. Fotografie de Franz Duschek. Nurse during the war of 1877-1878, Photo by Franz Duschek, Jassy.

Medic de batalion cl. II, mare ținută, decorat cu "Virtutea Militară", crucea "Trecerea Dunării", medalia "Apărătorilor Independenței" și medalia comemorativă a campaniei ruse. Fotografie de Franz Mandy.

Battalion physician of the 2nd class (second lieutenant), Full dress. He wore all the decorations awarded for his distinguished service during the war of 1877-1878: "The Military Virtue", "The Crossing of the Danube", "The Defenders of Romania's Independence" and the Russian Commemorative Medal of the War of 1877-1878.

Constantin Fometescu, veterinar de regiment cl. II (căpitan), Regiment 2 Artilerie, mare ținută. Fotografie de J. Rudnicki & Kotecki, București.

Constantin Fometescu, regimental veterinary surgeon of the 2nd class (captain), 2nd Artillery Regiment, Full dress, Photo by J. Rudnicki & Kotecki, Bucharest.

Constantin Fometescu, veterinar de regiment cl. I (major), ținută de campanie, 1877. Atelier necunoscut.

Constantin Fometescu, regimental veterinary surgeon of the 1st class (major), Campaign dress, 1877, Photographer unknown.

Constantin Fometescu, veterinar șef (locotenent colonel), comandant al serviciului veterinar al Corpului III de Armată cu reședință la Galați, mare ținută, 1895. Fotografie de Gustav Waber, București.

Constantin Fometescu, chief veterinary surgeon (lieutenant colonel), Commander of the Veterinary Department of the 3rd Army Corps.

Dr. Vasile Michail, medic de regiment cl. II (căpitan), adjutant al căpitanului dr. Hahn din Germania, șeful Secției II Chirurgică a Spitalului din Turnu Măgurele. Dr. Michail a fost autorul unei lucrări memorialistice intitulată: "O pagină sanitară din Războiul Independenței statului român 1877-1878" (București 1906), Atelier necunoscut.

Dr. Vasile Michail, regimental physician of the 2nd class (captain), adjutant of Captain dr. Hahn from Germany, head of the 2nd Surgical Section, Turnu Măgurele Hospital. Dr. Michail was the author of a volume of war memoirs entitled "A Sanitary Page from the War of Romania's Independence, 1877-1877" (Bucharest 1906). Photographer unknown.

Dr. Iuliu Theodory, medic de brigadă (locotenent colonel). I-a fost acordat ordinul turcesc "Osmania" pe care îl poartă la gât. Fotografie de J. Rudnicki, București.

Dr. Iuliu Theodory, brigade physician (lieutenant colonel). He was awarded the Turkish order of Osmania, which is worn at the neck. Photo by J. Rudnicki, Bucharest.

General dr. Iuliu Theodory, Inspector general al Serviciului Sanitar al Armatei (1897), medic al Casei Regale, mare ținută. Atelier necunoscut.

Dr. Iuliu Theodory, General Inspector of the Romanian Army Medical Corps (1897) and physician of the Royal family, Full dress. Photographer unknown.